

Svec Stege« i Predgovor, a na kraju »Pismo izdato 'na vlastitu pobudu', kojom se ustanovljuje komisija za mjerodavno tumačenje Zakonika« te »Postupci proglašenja svetaca«, »Stvarno kazalo« i »Usporedni popis kanona«.

Izdanje na hrvatskom jeziku vrhunsko je djelo stručnjaka za kanonsko pravo i za jezična pitanja. Ipak, dok onima prvima nema prigovora, drugima se može uputiti laka primjedba da će za neke riječi čitatelj morati potražiti prijevod prijevoda s hrvatskoga na hrvatski jezik! Tako je, npr., citirana sasvim jasna latinska riječ collegialitatis, a u prijevodu glasi: zbornosti (str. XVIII—XIX), dok — razumijevajući u današnjem smislu — latinski izvornik sugerira sasvim nešto drugo. Zatim: naturam primatialen — narav prvenstva (str. XX—XXI), disciplina — stega (str. 194—195 i na drugim mjestima doslovce prevedeno u stega, a to ne odgovara onome što se hoće reći na dotičnom mjestu jasnom latinskom riječju disciplina). Također, particularibus prevodi se kao krajevni, nekoliko redaka niže kao partikularni, a odnosi se na istu pojavu (str. 196—197). Za nomade, dakle, eventualno — skitaoce, skitnice, lualice, kaže se — selitelji (str. 262—263). što prije asocira na one koji sele; ali, uostalom, zašto riječ nomad uopće prevoditi kada je zaista specifična? Jezik je prijevoda i inače za suvremenoga čitatelja dosta neobičan, a raspored riječi takav da djeluje pretjerano »starinski«, kao da i nije namijenjen rock i punk naraštaju, odnosno generaciji informatike i kompjutera, tj. ljudima 21. stoljeća.

Naravno, u cjelini gledajući, tekst je ipak dovoljno razumljiv ali i zanimljiv i običnom čitaocu, a ne samo pravniku i historičaru. Zbog toga treba reći da je hrvatsko izdanje »Zakonika kanonskog prava«, koji vrijedi samo za latinsku Crkvu, značajan naš pravni, prevodilački i izdavački pothvat. Upozoriti treba i na to da je djelo samo na prvi pogled vanjska slika neobičnoga života jedne antičke zajednice, čiji se centar — Rim — postepeno transformirao i postao vrlo snažna srednjovjekovna država; ta se država stoljećima razvijala dalje i s potrebnim modifikacijama održala sve do danas kao vrlo utjecajna cjelina međunarodnoga karaktera i velikoga značenja. S ovim važnim djelom našeg izdavača dobili smo i mi živ te relativno brz i lak uvid i u nutarnji i vanjski život tako stare i ugledne zajednice kakva je Rimokatolička crkva, koja već gotovo dva milenija postoji i vrlo aktivno djeluje sa središtem u Rimu. Istodobno, naravno, Zbornik govori i o očitoj spremnosti i vrlo izraženoj sposobnosti Katoličke crkve da se što više prilagodi novome duhu vremena i nastojanju da prati suvremene tokove života, te o tome kako neka nova iskustva i saznanja usvaja i pretače u zakonske odredbe. Bitno je to za razumijevanje te Crkve kao države, ali i kao široke vjerničke zajednice koja djeluje u raznim zemljama, pod raznim režimima i u okviru raznih društvenih sistema.

Petar Strčić

Nevio Šetić, »NAPOLEON U ISTRI. ISTRRA ZA FRANCUSKE UPRAVE 1805—1813«. Pula 1989.

Kraj XVIII. i početak XIX. st. općenito je doba žestokih, povijesnih sudara niza naroda i zemalja mnogih režima i klasa, propasti određenog broja dinastija i vladara, raspada više država, doba jakih prevrata i smrti. Naravno, i novih nadanja, htijenja i buđenja novih želja, razvijanja intenzivnog osjećaja slobode, bratstva i jednakosti što ga je vehementno zacrtala velika francuska građanska revolucija 1789. godine. To je zaista prijeloman moment u životu svakoga evropskog naroda, prijeloman i u širem smislu, period u kojem započinje i živ integracijski

proces pojedinih naroda na putu u njihovu samosvojnju, nacionalnu cjelinu. Promjene su tako brze da su i Istra i susjedna hrvatska i slovenska područja za relativno vrlo kratko vrijeme doživjeli pravi mimohod pojedinih vlada i gospodara. Propast milenijnske Mletačke Republike, pad stoljetne venecijanske vladavine, uspostava vlasti Habsburgovaca na njezinim nekadašnjim područjima, dolazak francuske Napoleonove uprave, njezin slom, opet dolazak austrijske vlasti — sve to događalo se u nepunih dvadeset godina, točnije u razdoblju od 1797. do 1813. godine. To je razdoblje, nasreću, relativno dobro obrađeno i u jugoslavenskoj (hrvatskoj i slovenskoj) i u talijanskoj literaturi; ima dosta izdanih radova koji daju generalni uvid u prilike, a ima i onih koji idu u prikaz pojedinih problema, ličnosti, krajeva, pa i Istre posebno. Među radovima o Istri osobito je iscrpna studija Giovannia Quarantotta, »Trieste e l'Istria nell'età Napoleonica«, a ima djela koja sadrže i opširnije podatke iz doba francuske vladavine, kao npr. prva knjiga dr. Bože Milanovića, »Hrvatski narodni preporod u Istri«. Naravno, gotovo da i nema djela o Ilirskim provincijama koje ne spominje Istru i susjedne krajeve.

U novije vrijeme pitanjem toga kraja u Napoleonovoj vlasti osobito se pozabavio mlađi puljski istraživač Nevio Šetić (npr., »Poreč i Poreština u doba Napoleona«, Zbornik Poreštine sv. 2, Poreč 1987, str. 157—169), a on nam sada predstavlja i knjigu: »Napoleon u Istri. Istra za francuske uprave 1805—1813« (izdanje Istarske književne kolonije »Groz«, koja je Katedra čakavskog sabora u Puli), objavljenu 1989. godine (str. 214). Recenzenti su dr. Miroslav Bertoša i prof. dr. Stjepo Obrad, a glavni i odgovorni urednik je Aldo Kliman.

Istraživanje toga razdoblja, osobito arhivsko, gotovo je već postalo rijetkost u nekih naših istraživača. Ova je knjiga nastala, međutim, gotovo isključivo na temelju arhivskih proučavanja — najviše — u Arhivu Slovenije u Ljubljani i Historijskom arhivu u Pazinu. Iako poznaje literaturu (najvažniju i navodi u bilješkama na str. 17—18, uz »Uvodne napomene«), autor je manje citira, što je šteta; naime, u želji da da što više arhivskih, dakle, nepoznatih podataka, te da da zaista nov prilog izučavanju razdoblja kojim se bavi, Nevio Šetić malo se poziva na rezultat istraživačkog truda drugih autora što su pisali o tom problemu, pa je time izbjegao neposrednu, potrebnu usporedbu i konfrontaciju s onim što je već objavljeno, a taj materijal nije zanemarljiv. Unatoč tome, naravno, Šetić je dao vrlo kvalitetan i sadržajan rad, podijeljen u šest glava (svaka ima više poglavlja i odjeljaka). Nakon kratkog uvoda (bez naslova) na str. 9—11, Šetićeve su »Uvodne napomene« (str. 13—18), u kojima se ukratko osvrnuo na literaturu, detaljnije upozoravajući samo na Lavalleovu knjigu »Voyage pittoresque et historique de l'Istrie et de la Dalmatie« točnije rečeno — o slikaru Louisu Francoisu Cassasu, na temelju čijeg je dnevnika najvećim dijelom nastalo spomenuto djelo.

U prvome poglavlju N. Šetić donosi svoju sliku francuske uprave i njezine politike u Istri pa detaljnije govori o političkom, administrativnom i društvenom životu, o odnosu Istrana prema novoj vlasti te o prilikama u istarskom društvu i javnome životu (ovdje je razradio pitanje razbojništva, ubojstva itd., ilustrirajući to primjerima) i engleskoj blokadi obale Istre (osvrćući se pritom posebno na gusarstvo). U drugome poglavlju autor daje uvid u onodobni život naselja i stanovništva bivše Pazinske grofovije (u austrijskoj vlasti) i Mletačke Istre, te posebno porečke općine, Novigrada i Brtonigle. U sljedećoj cjelini čitalac dobiva uvid u odnos karakteristika i stvarnog razvoja istarskog gospodarstva, a поблиže su apostrofirani opći uvjeti, porezni sistem, kopneni promet i veze (trgovina, ceste, pošta), gospodarstvo novigradske općine te donekle Brtonigle. Zatim, prikazana je služba u vojsci i nacionalnoj straži, što je znatno opterećivalo puk (riječ je o Istarskom kraljevskom bataljonu, o četi topnika obalne straže, o Nacionalnoj straži itd.; kao ilustracija dan je primjer jedne regrutacije na Poreštini i vojnih bjegunaca). Posebno su obrađena pitanja školstva i (opširnije) zdravstva, gdje se autor oso-

bito osvrće na organizaciju, na karakteristične bolesti ljudi, životinja i bilja. Na kraju knjige je tekst »Umjesto zaključka« te »Sažetak« (koji je ovdje vjerojatno greškom, umjesto njegova uobičajenog prijevoda na neki od stranih jezika), te bilješke o piscu.

Bitno je da je autor uspio u prikazu jednoga presudnog momenta: »...cilj nam je bio da pokažemo i protumačimo stvarne priluke u životu gradskog i seljačkog svijeta Istre u tom razdoblju za razliku od pukog prenošenja ambicioznih planova i zamisli Napoleona i francuske uprave općenito, koji su ponekad i za naša današnja shvaćanja veoma moderni, ali tada neostvarivi u tom svijetu. Ne samo to, umjesto opširnih tumačenja dekretskih odluka i političkih zamisli, koje ponekad ni mi nismo uspjeli izbjeći, na scenu smo postavili svakidašnjicu mnogih običnih ljudi, od njih oko 120.000, koliko ih je u Istri tada živjelo, kao i njihov životni prostor, ali i razne specifičnosti koje je donio novi vlastodržac« (str. 15). Dakle, u ovoj knjizi nije u prvome planu »ono što je francuska uprava zamislila i namjeravala realizirati, već ono što se stvarno događalo s istarskim društvom. Bez sumnje cijelo to razdoblje karakterizira politička napetost, nezadovoljstvo, nemir i nesigurnost koja je potjecala od vanjskih i unutrašnjih činitelja. Prve su uvjetovali odnosi Francuske prema Austriji i prema Engleskoj. Engleska je blokada istarske obale, praćena gusarstvom, bila toliko snažna da je gotovo slomila istarsko pomorstvo i trgovinu, a samim tim i istarsko gospodarstvo, jer su to bile njegove važne grane. I ne samo to: englesko je brodogradnja izravno napadala i gradove na zapadnoj obali Istre, unosilo nemir, strah, nesigurnost i goleme materijalne štete u taj prostor. Osiromašenjem stanovništva u obalnom dijelu i zapuštanjem privrednog i pomorskog napretka zapadnoistarskih primorskih gradova, osobito najvećeg i najvitalnijeg središta kakvo je, recimo, bio Rovinj, Francuzi su samo povećavali broj nezadovoljnika i stvarali nove protivnike. Prema tome, u tom je razdoblju istarsko gospodarstvo još više nazadovalo, i dalje ostalo tradicionalno, bez onog poticajnog duha građanskog društva zasnovanog na znanstveno-tehnološkom prestižu i unapređenju robno-novčane privrede. Austrija je do 1809. još uvijek gospodarila jednom dijelom Istre (Pazinskom grofovijom) i vrebala prigodu da ponovno zauzme Mletačku Istru što je izravno pokušala u travnju 1809. Iako je u nju uspjela prodrijeti, bila je to samo kratka epizoda vezana za Napoleonove uspjehe na evropskim ratištima. Tada se njegova vlast proširila i na ostale dijelove Istre kao i šire. No, i austrijski prodor u Mletačku Istru, potpomognut engleskim snagama s mora, od travnja do listopada 1809. unio je posebnu napetost i neizvjesnost u taj kraj, jer su se mnogi ponadali da će se osloboditi francuske uprave, pogotovo Rovinjci koji su se otvoreno pobunili protiv nje. Nezadovoljstvo je zahvatilo i velik broj stanovništva južne Istre. Unutrašnji činitelji koji su otežavali istarski društveni i gospodarski razvoj potjecali su u prvome redu od potreba novog vlastodržca za velikim brojem novaka i vojnika, za novcem, hranom itd. Francuska je uprava veoma brzo po svom dolasku iscrpila sve rezerve, a daljnjim zahtijevanjima stvarala suprotne i neželjene efekte. S druge strane, istarsko je stanovništvo pronalazilo razne načine da izbjegne zadane obveze, kao što je bio slučaj pojedinaca novigradske općine koji su bili veoma često određivani za izvoz trupaca u svojoj općini u razdoblju od prosinca 1809. pa do kraja 1811. Zato je dolazilo do njihova otpora, neodazivanja na vršenje transporta, pronalazanjem isprika i raznim drugim pokušajima da se izbjegnju obaveze« (str. 208—209).

Nevio Šetić ovim je djelom samo neupućene iznenadio kao istraživač. Radi kao asistent u Zavodu za povijesne i društvene znanosti JAZU-Rijeka, Radna jedinica Pula, a u doba objavljivanja knjige bio je absolvent postdiplomskog studija u Zadru iz pomoćnih povijesnih znanosti. Pokazuje da već vlada svojim zanatom te da ubrzanim korakom kroči putovima ozbiljnoga znanstvenog radnika. Njegova volja i upornost da mukotrpno istražuje po arhivima i drugim spremištima izvornih

podataka više su nego pohvalne, a njihova obrada upućuje na to da istarska historiografija dobiva vrijedna i marljiva trudbenika. Osobito je značajna činjenica da je za predmet svoga zanimanja autor odabrao početak 19. stoljeća te da je nagovijestio nastavak rada u pravcu buduće sinteze povijesti francuske vladavine u Istri; možemo se nadati da će, pritom, zahvatiti i ranije i kasnije doba širenja austrijske vlasti na cijeli Istarski poluotok. Na dobru je putu i, očito je, taj novi rad neće mu biti neki veći problem.

Petar Strčić

Jaroslav Šidak i suradnici, HRVATSKI NARODNI PREPOROD — ILIRSKI POKRET. Zagreb 1988, 244 str.

Sveučilišni profesor dr. Jaroslav Šidak dao je velik i trajan doprinos našoj suvremenoj historiografiji znanstvenim istraživanjem razvojnih tokova hrvatskoga narodnog preporoda, odnosno ilirskog pokreta. Iz takvih je okolnosti proizašla i knjiga »Hrvatski narodni preporod — ilirski pokret« koju su koncem 1988. u biblioteci »Povijesna istraživanja« izdala zagrebačka izdavačka poduzeća »Školska knjiga« i »Stvarnost«. Autori te knjige su prof. Jaroslav Šidak i njegovi suradnici: dr. Vinko Foretić, prof. dr. Julije Grabovac, prof. dr. Igor Karaman, prof. Petar Strčić i dr. Mirko Valentić.

Međutim, po opsežnosti udjela treba izdvojiti prilog prof. Šidaka koji je napisao više od polovice teksta u knjizi i pretežni dio historiografskog osvrta. Težište njegove tematske usmjerenosti obuhvaća povijesni razvoj političkih i kulturnih prilika u banskoj Hrvatskoj kao središnjem segmentu tadašnje složene cjeline hrvatskih pokrajina.

U spomenutoj knjizi Vinko Foretić je obradio Dubrovačku Republiku od 1790. do njezine propasti 1808, a Mirko Valentić prikazao je stanje u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini od 1790. do 1815. godine. Ekonomske odnose u dopreporodnom i preporodnom razdoblju opisao je Igor Karaman. O prilikama u Dalmaciji između 1815. i 1847. pisao je Julije Grabovac, a o istoj tematici za područje Istarskog poluotoka Petar Strčić. Rukopisu što ga je priredio prof. Šidak dodana je i kronologija povijesnih zbivanja od 1750. do 1848. koju su napisali Dragutin Pavličević i Igor Karaman. Oni su također izabrali ilustracije, a Igor Karaman je pripremio nekoliko historijskih karata. Napose treba istaknuti i onaj udio prof. Šidaka koji se odnosi na iniciranje, koncipiranje i redigiranje rukopisa. U knjizi je kao opravdan i odgovarajući usvojen Šidakov prijedlog naslova »Hrvatski narodni preporod — ilirski pokret«, jer su kronološkim slijedom obrađeni bitni razvojni tokovi svih hrvatskih zemalja vezanih uz pojavu preporoda, odnosno ilirskog pokreta.

★

Ideju nacionalnosti u Hrvatskoj nosio je u sebi novi društveni sloj, sastavljen od pripadnika različitih klasa, pa znatnim dijelom i od osiromašenog plemstva, koji je utro put pojavi prve buržoazije. Iz tog je sloja ponikao narodni preporod, pokret koji je od 1805. položio temelje za sav budući razvoj hrvatskoga naroda. Pod neposrednom opasnošću da probuđeni mađarski nacionalizam oduzme Hrvatskoj ostatak njezine samostalnosti, da je pomadari i raskomada, mlado je pokoljenje pod vodstvom Ljudevita Gaja i uz suradnju Janka Draškovića počelo provoditi političku organizaciju koja bi mogla Hrvatskoj osigurati njezinu punu samostalnost na podlozi »ilirizma«, ideje o jedinstvu Južnih Slavena kao tobožnjih potomaka Starih Ilira te zajedničkog književnog jezika i pravopisa za sve Hrvate. Prvi put

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šaljite na adresu:

Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 50 d

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH